

3.3. L'arameu com a llengua majoritària de l'Orient Mitjà

La **gran mobilitat dins d'un mateix territori** de grups ètnics i un alt grau de sincretisme cultural previ, van afavorir l'ús de l'arameu. L'arameu era ja una llengua no associada a cap grup ètnic particular i era utilitzada àmpliament al comerç i a l'administració. Així es va afavorir, com s'ha explicat, l'**abandó de moltes llengües ètniques**. En llocs més aïllats i pitjor comunicats sí persistiren amb força les llengües locals, però a la resta de regions el grec i l'arameu augmentaren el seu ús. El grec era una llengua ètnicament més marcada, i fora de la part occidental de l'Orient Mitjà només era àmpliament usat a unes poques grans ciutats. Això donaria cert avantatge a l'arameu sobre el grec per convertir-se en la llengua preferida. No obstant això hi notem un alt grau de compenetració entre les dos llengües.

Entre els segles II d.C. y IX d.C. a l'Orient Mitjà va aparèixer una **cultura greco-aramaea** original molt interessant. Tornem una altra vegada als noms, que amb independència de la llengua que utilitzessin els seus posseïdors els noms de persona a l'antiguitat tenien un caràcter marcadament més ètnic, que la llengua que hom parlava. Si examinem els noms de personatges destacats del període trobem veritables híbrids francament interessants: així tenim per exemple Septimia Bath-Zebinah (la reina Zenòbia dels romans) que té un nom amb elements llatins i arameus, o trobem els gramàtics siríacs Davidh Bar Paulos o Gregorios Bar ʿEbraya (amb noms que combinen elements grecs i arameus de una forma inseparables). Fins i tot un dels noms familiars més comuns del moment era Bar Ptolomeos 'fill d'en Tolomeu' que donà en llatí el nom propi *Bartholomeus* 'Bartomeu'.

Els trets distintius d'aquesta cultura greco-aramaea eren la **llengua aramea com a llengua popular** amb molts préstecs del grec hel·lenístic i a partir de l'esdeveniment del cristianisme també **la religió**. Tot i que a tot arreu de l'Orient mitjà ja observem durant tot el període la presència de comunitats jueves fora de Judea perfectament integrats en el complex cultural greco-arameu.

3.4. Varietats de l'arameu

Al llarg de tota aquesta monografia hem parlat d'arameu, cobrint un enorme interval temporal i una gran diversitat geogràfica sense fer cap distinció. Degut a que en la discussió anterior era poc important. Però una vegada hem discutit l'ascens de l'arameu des de interllengua grupal a llengua majoritària de l'Orient Mitjà durant el període romà més tardà és necessari parlar de les distincions que d'ara endavant seran molt més importants.

Dintre del període antic s'acostuma a distingir entre **arameu arcaic** i **arameu imperial**. La primera varietat està documentada entre els segles IX i VII a.C. i està documentada al sud de Turquia i nord de Síria, i durant l'últim període també a Assíria (Nord de l'Iraq) corresponen al període durant el qual es va començar a donar la penetració de grups d'arameus a Mesopotàmia. La segona varietat, l'arameu imperial, és més interessant pels fets descrits aquí. Està documentada entre els segles VII i III a.C., i és la varietat que va ser utilitzada a l'imperi persa antic per l'administració dels territoris occidentals del seu imperi. Trobem textos en arameu imperial des de l'Àsia Menor a la Vall de l'Indo, i des del monts caucàsics fins al sud d'Egipte (això ens dona una idea de la importància que va tenir per a la posterior difusió de l'arameu el ser llengua oficial de l'imperi persa).

A més d'aquestes varietats hi ha una altra varietat, d'estatus més complicat d'establir: l'**arameu bíblic** (documentat entre els segles V i II a.C. i que és la forma d'arameu en que es van escriure algunes parts de l'Antic Testament com ara els llibres d'Ezra i Daniel (que només representen de fet un 1% de l'AT). Com que aquesta llengua estava associada als jueus d'exili a Babilònia, és possible que aquesta varietat dialectal sigui la forma d'arameu popular parlada al curs mitjà de l'Eufrates i el Tigris.

Les varietats del període romà en endavant, i que tenen molt més interès per la història que s'explica en aquesta monografia son:

- (1) L'**arameu palestí**, documentat entre els segles III d.C. i IX d.C., bàsicament una forma d'arameu occidental utilitzat pels jueus palestins durant el període bizantí i durant la dominació àrab (més tard els jueus van adoptar l'àrab palestí com a llengua vehicular, recordem que cap el segle III d.C. l'hebreu amb tota seguretat devia ser una llengua morta a tot arreu). En aquesta varietat tenim una col·lecció important de textos religiosos jueus: el Talmud palestí, els Targums, els Midrašim, alguns texts sobre la llei jueva i uns pocs textos profans.
- (2) L'**arameu siríac**, documentat entre els segles II d.C. i XIII d.C. utilitzat fonamentalment per les comunitats cristianes de l'Orient Mitjà (Església Oriental).
- (3) L'**arameu mandaic clàssic**, documentat uns segles abans de la conquesta musulmana, i associat bàsicament a grups de grups de religió mandaica, de la part sud d'Iran.

Com es pot comprovar ja durant el període romà, les varietats principals d'arameu s'ajustaven prou bé amb diferents grups religiosos. Aquesta situació es dona també entre els llengües aramees modernes. A l'actualitat hi ha entre dos centes i tres centes mil persones que parlen alguna forma d'**arameu modern**. El nombre de varietats independents no està clar degut a la vaguetat intrínseca del terme, però podríem dir que és de unes 10, que cauen en 4 grups dialectals diferents:

- (4) L'**Arameu de Ma'īlūla**, parlat en 3 aldees prop de Damasc.
- (5) Dialectes **arameus de Turquia**, parlats en la regió de Ṭūr 'Abdīn al SW del país i al poble de Mlahsô al centre de Turquia.
- (6) L'**arameu mandaic modern**, parlat en la ciutat iraní d'Ahwaz i potser també a Khorramshahr, per la minoria religiosa mandaica.
- (7) **Arameu nord-occidental**, que suma més parlants que tota la resta de grups dialectals junts, i es troba dividit en unes 6 llengües clarament diferents, entre les que hi alguna intel·ligibilitat. Està associat a les minories cristianes i jueves del Kurdistan i l'Azerbaijan iraní.

3.5. Escissions a l'església orientals i formació d'estàndards

Com s'ha dit abans les grans divisions dintre de l'arameu guarden una alta correlació amb les principals agrupacions religioses. Tal com s'explicava també a l'apartat anterior, també les modernes llengües aramees supervivents, mostren també una alta correlació amb les divisions religioses. En el cas de les llengües modernes sabem que després de la islamització de l'Orient Mitjà, només les **comunitats minoritàries que no es van islamitzar** van conservar l'arameu com a llengua familiar. El procés de substitució de les varietats d'arameu per altres varietats d'àrab devia estar per tant íntimament lligat al procés d'**adopció de la nova religió**. Això ens permetrà fer després algunes conjetures per construir un model sobre com va ser la substitució de l'arameu per l'àrab.

A l'Orient Mitjà del període bizantí en les divisions grupals el factor religió va passar a ser el fonamental a l'hora de configurar las identitats ètniques. I de fet sembla que va ser en part la divisió confessional la que va conduir a separació dialectal més profunda encara.

Observem això clarament en la formació d'estàndards escrits. La **escissió religiosa** a l'església oriental al segle V d.C. entre nestorians i monofisites (jacobites) es va interrompre el contacte entre totes dues comunitats i **es van crear dos estàndards diferents** de arameu siríac. Les diferències dialectals entre siríac nestorià i siríac jacobita afecten bàsicament a les vocals. En els textos potser el més notable és que totes dues comunitats van desenvolupar convencions ortogràfiques diferents. Els jacobites més vinculats a la tradició grega i que en la seva gran majoria vivien dintre de les fronteres de l'imperi romà van utilitzar les lletres gregues petites com a diacrítics superscrits sobre alguna consonant (l'elecció de l'ús de signes grecs ja revela certa postura polític general). Els Nestorians d'altra banda, que en la seva majoria vivien dintre de l'imperi persa, van crear un sistema de punts diacrítics que més tard va passar a l'àrab. En àrab el sistema no només es va utilitzar per marcar vocals sinó també per assenyalar distincions fonològiques que no existien en arameu siríac.

La següent figura compara l'alfabet arameu primitiu [1] amb tres altres varietats estrangello (siríac clàssic) [2], nestorià [3], serto (siríac jacobita) [4] i àrab [5] (es pot veure clarament que l'àrab deriva d'una variant d'alfabet nestorià).

	ʔ	b	g	d	h	w	z	ḥ	ṭ	y	k	l	m	n	s	ʿ	p	ṣ	q	r	š	t	
[1]	Ⲁ	Ⲃ	Ⲅ	Ⲇ	Ⲉ	Ⲋ	Ⲍ	Ⲏ	Ⲑ	Ⲓ	Ⲕ	Ⲗ	Ⲙ	Ⲛ	Ⲝ	Ⲟ	Ⲡ	Ⲣ	Ⲥ	ⲧ	ⲩ	ⲫ	ⲭ
[2]	Ⲁ	Ⲃ	Ⲅ	Ⲇ	Ⲉ	Ⲋ	Ⲍ	Ⲏ	Ⲑ	Ⲓ	Ⲕ	Ⲗ	Ⲙ	Ⲛ	Ⲝ	Ⲟ	Ⲡ	Ⲣ	Ⲥ	ⲧ	ⲩ	ⲫ	ⲭ
[3]	Ⲁ	Ⲃ	Ⲅ	Ⲇ	Ⲉ	Ⲋ	Ⲍ	Ⲏ	Ⲑ	Ⲓ	Ⲕ	Ⲗ	Ⲙ	Ⲛ	Ⲝ	Ⲟ	Ⲡ	Ⲣ	Ⲥ	ⲧ	ⲩ	ⲫ	ⲭ
[4]	Ⲁ	Ⲃ	Ⲅ	Ⲇ	Ⲉ	Ⲋ	Ⲍ	Ⲏ	Ⲑ	Ⲓ	Ⲕ	Ⲗ	Ⲙ	Ⲛ	Ⲝ	Ⲟ	Ⲡ	Ⲣ	Ⲥ	ⲧ	ⲩ	ⲫ	ⲭ
[5]	ا	ب	ج	د	هـ	و	ز	ح	ط	ي	ك	ل	م	ن	س	ع	ف	ق	ر	ش	ص	ض	ظ

Avui en dia els dos estàndards de siríac estan en ús com a llengües litúrgiques entre diversos grups cristians. A Síria i el Líban s'utilitza l'estàndard